

D a n c s ó A n d r e a

„...*élik a saját világukat rajtam keresztül...*”

Interjú Sagmeister Laura képzőművésszel

Örökös kutatás, kívülről érkező impulzusok és azok belső átélése, ezek egyensúlyának keresése hajtja Sagmeister Laura szabadkai születésű, Magyarkanizsán élő festőművész egész művészetét. Szabadka folyója és villamosa. Kanizsa Tiszája és a Járás. Eltűnő gyermekkori emlékek és eleven valóság torkollik egymásba Laura ösztönös, de szelíd festményein.

A paradicsomi kertet meglelni nem, csupán keresni lehet örökké. Míg korai témáit az urbánus világból merítette, az utóbbi időben már csak a természetben lel inspirációra. Művészete cseppet sem fogalmi, inkább a megfogalmazhatatlant közvetíti. Sagmeister Laura gyakran állít ki a Vajdaságban és Magyarországon egyaránt. Az irodalom és a köny-

vek végigkísérik egész életét, legutóbb Koncz István válogatott verseihez készített „nem-illusztrációkat”.

– Szabadkán találkozunk most, szülővárosodban, s ahol felnőttél. A kezdetektől indítanék, s mégsem az akadémiai évekről kérdeznék először – sőt, a beszélgetés szálát nem is szeretném hangsúlyosan az akadémiai út felé vezetni, ezek az adatok kiolvashatók az életrajzodból –, hanem a gyerekkorodról kérdeznék, hiszen a művészeted sokkal inkább intuitív, mélyről jövő. S úgy gondolom, hogy már egészen korai élmények is hathattak a világnézetedre, s ezáltal a művészetedre is. Milyen volt Szabadkán felnőni? Vannak olyan emlékeid a korai gyerekkorodból,

Sárkány György grafikusművész

Trianon anizix LXIV. / papír, lemezlitográfia, 2020

amelyek megjelennek a képi világodban is?

– Igen, vannak. Nekem nagyon szép gyerekkorom volt. Anyukámnak születésem után korán vissza kellett mennie dolgozni, ezért nagyrészt a nagyszülői házban nőttem fel, egy kertes házban, a természet közelségében. Az ottani virágoskert – ez az a világ, amire vizuálisan ráment az életem, és nagyon erősen él ma is bennem az a kép. Még a villamosra is emlékszem, egy- vagy kétéves voltam, amikor megszüntették, de még emlékszem, amikor Palicsra mentünk a fapados villamossal. Ezeket a gyerekkori emlékeket keresem még mindig, de nem találok. Ahogy jöttem ma be a városba, azt éreztem, hogy Szabadka idegen kezd lenni számomra. Egyáltalán nem az a hangulata, mint régen. Ugyanazok az épületek, de valahogy más lett. Valószínűleg a saját szülővárosával mindenkinek hasonló élményei vannak, az ember és a dolgok változnak.

– Édesapád is festő volt, ez a családi „adottság” indította el pályádon?

– Biztos, hogy közelebb hozta hozzám a művészetet. Apám nem erőltetett semmit, csak figyelt. Körülvettek a művészeti könyvek. A hétköznapi játékaim közé tartozott, hogy azokat nézegettem. Volt olyan, amelyikbe belefestettem filctollal. Fogtam, és mint a kifestőkönyvet, kifestettem a ruhákat a képeken. Apám egy vagy két év múlva vette észre, hogy va-

lamiért furcsák a színek, de hál’ istennek, humorral kezelte. Pontosan a vonalig befestettem, tehát nem rongáltam. Valahol örült ennek, ő ezt úgy élte meg, hogy a gyereken van valami, ami a kreativitás vagy a művészet irányába mutat. Apám Petrik Pálnál tanult, és amikor már középiskolás voltam, akkor persze elvitt magával. Az öreg Petrik rajztanfolyamokat tartott amatőröknek. Modellt rajzoltunk, komolyabban foglalkozott velünk. Apámmal elmentem, én is rajzoltam, ő is rajzolt. Jött utána egy barátnőm is, fiatalok is bekapcsolódtak, ez az akadémia előtti időszak volt. Ez is olyan szép emlék, és valahol apámnak köszönhetem, hogy megismerttetett ezzel a világgal. De a korai gyerekkoromban aktívan nem irányított a művészet felé. Grafikai vállalatban dolgozott, ami a reklámszakmához tartozik, de tulajdonképpen az is képzőművészet. Szünidőben bejártam hozzá, nekem az olyan jó volt. Közel volt mindig a művészet.

– Mikor döntötted el, hogy az akadémiára iratkozol?

– Már középiskolába képzőművészetire akartam iratkozni, de a Bogdan Šuput Újvidéken volt, és akkor még a szüleim féltettek, nem akartak elengedni. Ezért gimnáziumba jártam, természettudományi szakra, mert akkor még nem volt általános szak. A barátnőmmel ki akartunk menni Londonba nyelvet

Szolnok, *Művész-kert*, 1931

tanulni. Ő ki is ment, én az utolsó pillanatban mégsem mentem, mert megint csak nem úgy alakultak a dolgok. Ezután pedagógiára iratkoztam, mert hirtelen ez tűnt a legközelebbinek, és akkor döntöttem el, hogy nekem nem kell sem a pedagógia, sem semmi más. És akkor elkezdtem otthon ikonokat másolni. Azt is apám mutatta meg, mert régen ők is ezt csinálták. Ez igen jó tanulmány, sokan másolnak gyakorlásképp. Nagyon jó szintanulmány példaul. Ezt szerettem csinálni. Mikor a szüleim látták, hogy komoly a dolog, akkor Belgrádban találtunk egy tanárt, Sergej Jovanovićot, aki ismert legenda volt. Sokan készültek nála az akadémiaira, ő anno Párizsban tanult André Lhote-tól. Nagyon konkrét, komoly módszerei voltak a rajztanításban. A mai napig állíthatom, hogy abból épült fel a rajztudásom, és valahol én is ezeket az alapokat adom át, amikor diákokkal foglalkozom. Olyan erős rendszere volt, ami állja a helyét, és az akadémiaán – bátran kijelenthetem – nem talákoztam ilyen konkrét rendszerrel, ami áll, mint a cövek. Szóval elmentem hozzá, és utána jött a többi. Az a pár hónap nekem rengeteget jelentett. Egy olyan embernél tanulni, akiből valami sugárzott, és átadott egy tudást, amiből utána már lehetett tovább építkezni.

– **Első önálló kiállításod is Szabadkához köthető, a Városi Könyvtárban állítottál ki. Hogy történt ez?**

tént ez?

– Ez pont akkor történt, amikor felvettek Újvidéken az akadémiaira, és pár hónap múlva otthagytam, mert csalódtam. Nem úgy képzeltem el. Nagyon keményen készültem az akadémiaira, és amikor bekerültem, arra vágytam, hogy rokon lelkű emberekkel találkozzak, hogy olyan tanárom legyen, akitől megint nagy lendületet kapok a továbblépéshez. De valahol az egész abból állt, hogy két-három hónapra át megcsináltam a dolgomat, és itt megakadt az egész. Nem kaptam semmi pluszt, nem találtam a helyem. És abban a korban, tizenkilenc évesen, az ember mindent máshogy lát. Arra vágytam, hogy megérintsen minden. Nem éreztem jól magam, otthagytam. Persze a szüleim kiborultak. Azt mondták, rendben, akkor menjek el dolgozni. El is helyezkedtem egy könyvesboltban, a könyvtár alatt volt. Közben hajtott az alkotási vágy, belülről tomboltam, csak hát – fiatalság, bolondság. És ekkor – nagyon szép történet – valaki azt kérdezte, miért nem megyek fel, fent a könyvtárban dolgozik Slavko Matković, aki régen a Bosch+Bosch csoportnak volt a tagja. Ő volt megbízva a könyvtár kis galériájának a rendezésével. Fogtam magam, összecsomagoltam a rajzaimat, összeszedtem a bátorságomat, és felmentem. Miatán megnézte, azt mondta, hogy kiállíthatok. Ő szervezte be Ninkov K. Olgát, aki akkor már befejezte a

művészettörténeti egyetemet, hogy nyissa meg a kiállítást. Neki ez volt az első megnyitója, nekem meg az első kiállításom. Úgy ismerkedtünk meg: mind a ketten haláli zavarban – ezt a mai napig emlegetjük –, hogy én azzal vártam, hogy „szia-szia, én Laura vagyok, utálok a megnyitókat”. Ő alig szedte össze magát, erre én ezzel a szöveggel jöttem. De én nem arra gondoltam, hogy azt utálok, hogy beszélnek rólam, hanem kiállni mindenki elé.

– Milyen munkákat állítottál ki akkor?

– Azok a munkák, a kutyás rajzok, nagyon furcsák voltak. Visszagondolva, elég szörnyű időszak volt az. Akkor, 1992-ben már elkezdődött a háború, meg már korábban is voltak előszelek, érzelmi előjelek pedig mindenkiben voltak. Ezzel a témával utólag Olga is foglalkozott. Voltak olyan témák, amik a művészeknél előjöttek. Kutyá, farkas, angyal. Volt is egy ilyen kiállítás, Farkasok és angyalok volt a címe, meg egy könyvet is írt Olga erről. Nagyon fura kis rajzaim voltak, tudom, hogy valaki a megnyitóra kisgyerekkel jött, és az az öt-hat éves gyerek odajött hozzám, és megkérdezte tőlem, hogy „te is félsz a kutyáktól?”. Tehát félelmet keltő képek voltak. Ez volt az első téma, ami a saját világom volt, ami durván jött ki belőlem.

– Mennyire fontosak számodra a terek, mennyire ragaszkodsz bizonyos terekhez, városokhoz? Van-e a művészetednek térbeli referencialitása, vagy valamiféle univerzális térben gondolkodsz alkotás közben? S ha van referencialitás, hol van ez a tér, hol vannak a határai?

– Inkább a természethez ragaszkodom, mint bármilyen városi dologhoz. Régen sokkal fontosabb volt az urbánus közeg, az inspirált, aztán 2000 körül jött egy nagy váltás, amikor lebetegedtem és meghalt anyukám. Olyankor az ember más felé fordul, megnyíltak olyan dolgok bennem vagy előttem, amik addig nem, és az akkor a természettel kapcsolódott össze bennem. Azóta sokkal jobban foglalkoztat a természet. Előtte az emberek, városok, arcok érdekelték. Sokan vannak, akikhez az az előző fázisom közelebb állt.

– És te ezt korszakváltásnak éled meg?

– Valahol biztos. Amikor benne vagy, nem érzed annyira. Csak éled az életed. Viszont tudom, hogy mások hogyan jeleznek vissza, és ilyen értelemben mondjuk nagy váltás lehetett azoknak, akik ezt látták. A figuralitás valamilyen szinten megmaradt, az mindig is jelen volt a művészetemben. Volt egy olyan időszakom, mikor letisztultabb, absztraktabb dolgokat próbáltam csinálni, de az nem az én világom. Vegyítem. Valahogy mindig muszáj megjelenie egy konkrét formának, persze átdolgozva. Volt egy időszak, még az akadémián, kilencvennyolc körül, amikor üres terek jelentek meg a képeimen, rajzaimon. Egy színházibb tér, de nem volt színház.

Valami saját, direkt tér, és abban történtek a dolgok.

– Van például egy Tolnai Ottó által megindított sorozatod, melyben a térkép szerves része a festménynek.

– Pont abban az időben volt, hogy a térrel mint dimenzióval játszottam a képeimen, a képeimnek volt térdimenziója. Akkor jött ez a térképes dolog is. Anyyira adta magát, eleve azért is jutott szerintem Ottónak eszébe a térkép, mert akkoriban pont a térben történtek a dolgok a képeimen. Különböző anyagokat ragasztottam kollázsszerűen, és akkor valahogy jöttek azok a régi térképek mint anyag. A két-dimenziós térképet én háromdimenziós térként éltem meg, tehát maga a térkép mint tér foglalkoztatott, amibe beleépítettem a korábbi alakjaimat. Érdekes játék volt ez. Néha nem térképre rajzoltam, hanem térképrészeket használtam a képeken. Ez még egy dimenziót adott a képhez.

– Több interjúdban, rólad készült riportban beszélsz arról, mennyire fontos számodra a kert. Mit szimbolizál a kert? Valamiféle ideális, harmonikus teret?

– Abszolút a paradicsomi létet. Az összhangot növények és állatok között, ahol én is ott vagyok, és persze ez a szép gyerekkorból fakad. Hála az égnek, szép gyerekkorom volt, amiben jól éreztem magam. Anyyira szeretném néha újra látni. Ez a kert is Szabadkához köthető, de utána akárhova költöztünk, mindig ezt a kertet kerestem, hogy újra megteremtsem.

– Milyen volt Kanizsára költözni? Hogyan viszonyulsz a városhoz, mit adott hozzá a művészetedhez?

– Hozott bizonyos változásokat a művészetemben. Szabadkán szerettünk volna élni, itt szerettünk volna házat venni, de a sors nem engedte. Három házat néztünk ki, amire már megvolt a pénz; ketten meggondolták magukat, a harmadik meg eladta olcsóbban másnak. Minden nyáron Kanizsán voltunk, a férjem, Ernő szüleinél, és mikor mentünk az utcán, mindenki ismert, ezt nagyon szerettem. A Tisza mentét imádtam már rögtön, első pillantásra.

– Szabadkának nincs folyója, Kanizsának viszont van. Mit jelent számodra a folyó, történetesen a Tisza?

– Folyóparton születtem, mert Szabadkának volt folyója, csak bevezették a kanalizációba. Folyó utcának is hívták a mostani Prvomajskát. Mikor én kicsi voltam, már bevitték a föld alá, de előtte voltak kis hidak is, rendes kis folyó volt az. Egyszer láttam egy városrendezési tervet, melyben ki akarták újra nyitni, de szerintem nem fogják.

Igazából nem is tudom elképzelni, mi lenne, ha nem lenne ott a Tisza. A Tisza lételem, annyira erős dolog, ami nélkül nem lehet élni. Ha elképzelem, hogy nincs, akkor a hiányában tudom érzékel-

ni, hogy mit jelent az, hogy van. Ha bármi történik – ha jó, ha rossz –, lemész a Tiszához, ennyi. Tehát az élet maga. Hogy az inspirációja hogy jön ki, azt nem tudom. Hogy egyszer csak megjelentek a halak, az biztos, hogy a Tisza miatt van, mert korábban a halakról nem tudtam semmit, mindaddig, amíg a Tiszához nem költöztünk, meg nem jártunk el pe-

cázni. Ez az egyik dolog, amit Kanizsával kaptam, a Járás pedig a másik. Ez is beépült a képeimbe, mind színben, mind hangulatban. Én nagyon szeretek itt, soha nem fordult meg a fejemben, hogy bárhova is elmenjek, itt nem hiányzik semmi. Talán az, hogy nincs olyan élet, ami volt, de hát az sehol sincs.

– **Beszéljünk kicsit a motívumvilágról. Fes-**

tészetedet expresszívnek érzem, viszont nem erőszakos a kifejezőmódod. Témáid mélyről, belülről jövők, de lágyan, szelíden megfogalmazottak. Kompozíciódon uralkodik a harmónia. Úgy képelem, hogy nem te keresed, hanem a témáid találnak meg téged. Hogyan zajlik nálad a motívumkeresés/-találás folyamata?

– Tényleg úgy van, hogy megtalálnak, de viszont azt találják meg, aki keres. Tehát mind a két oldalról el kell indítani a folyamatot. Szeretem, ha történnek a dolgok, és nincsenek megtervezve. Viszont ha bezárkóznék a négy fal közé, nem biztos, hogy tudnék alkotni. Nekem fontos a külső impulzus, utána pedig a külső impulzusnak az átélése, valahogy átdolgozom őket a magam világába. Innen jön az expresszionizmus. Keresek, folyamatosan keresek valamit. Úgy érzem, hogy amit most csinállok, az valamilyen szinten lefedi azt, amit el akarok élni, de nem érzem, hogy egészében az lenne, valami mindig hiányzik. Nagyon gyorsan megunom, ha ugyanazt csinálom. Lehet, hogy egyetlen témám évekig jelen van, de megunom, ha ugyanúgy közelítem meg. Nekem fontos az, hogy állandóan valami változást vigyek a munkámba, hogy keressem, mi az, ami még jobban megközelíti azt, amit szeretnék. Voltak már olyan pillanatok, amikor konkrétan láttam egy képet, annyira leképződött. De mindig inkább derengés van. Azonban ezt kell keresni, amikor az ember olyan állapotba tud kerülni, hogy valami leképződjön. Ez szerintem elérhető valamilyen szinten, csak dolgozni kell rajta. Nincs erre recept, ez összetett dolog, nem olyan egyszerű.

– Sorozatokban gondolkodó művész vagy, emiatt van az, hogy egy témának számtalan variációja van. Az ismétlődés, a variálódás miatt úgy érzem, hogy a művészet számodra maga a megismerés, a kutatás. Külső vagy belső dolgokat kutatsz?

– Is-is. Kell a vizuális impulzus, de utána dolgozom a saját belső érzéseim megfogalmazásán, vagy a belső világom építésén. Mert mindig építeni kell magunkat. Arra jövök rá, hogy a legtöbbször úgy érzem, hogy ismerem magam, aztán két perc múlva rájövök, hogy nem tudok semmit. Szeretek néha visszavonulni. A visszavonulást nem úgy értem, hogy ne éjjen semmilyen impulzus, csak hogy keveset legyek emberek között. Visszavonulok ezekkel a dolgokkal, hogy jobban tudjam őket értelmezni. Nagyon fontos töltődni. Vannak időszakok, amikor nem festek. Persze, ez nem azt jelenti, hogy nem rajzolkok, azonban nem alkotok, mert úgy érzem, hogy épp nincs mit, vagy nem olyan erős az impulzus. Annál rosszabb nincs, mikor valaki erőltet valamit, és közben nincs mögötte semmi. Akkor inkább ne alkosson.

– Mitől függ az, hogy egy motívum mennyi ideig uralja a festészetet?

– Ez csakis attól függ, hogy még ott van-e bennem az az érdeklődés, vagy nincs. Ezt megmutatja magától. Mikor nekilátok dolgozni, akkor jön. Vagy egyszerűen az lesz belőle. Én mást akarok, de nem az lesz. Elnyomja a többit. És utána egyszer csak kész, és soha többet olyat nem festek. Nem egy ilyen dolog volt, hogy vissza akartam térni valamelyik régebbi motívumomhoz, és egyszerűen nem tudtam. Nem jön semmi. Kimegy belőlem, és kész. De hidd el, a kép, ha erőltetem, olyan üres lesz, hogy utána inkább átfestem. Volt olyan, hogy hazaértem, megláttam, és átfestettem. Muszáj, hogy meg legyen töltve valamivel a kép. Szerintem minden igazi művészeti alkotásban benne kell hogy legyen az a valami, mert ha nincs, akkor az egy egyszerű tapéta. Ez a különbség.

– Egyszerre csak egy, vagy párhuzamosan több motívummal is foglalkozol? Megtörtént-e, hogy egy motívum annyira intenzív, hogy kizárólag azt fested hosszabb ideig?

– Van, hogy több is foglalkoztat, és van, hogy átmegegy egyik a másikba, élük a saját világukat rajtam keresztül. Rájöttem arra, hogy tulajdonképpen mi, művészek, médiumok vagyunk. Lehozunk valamit. Mi csak a tehetségünkkel és az anyaggal fogalmazzuk meg azt, ami jön. A táncos a testével, a zenész a hangszerrel, a képzőművész pedig az anyaggal hozza le ugyanazt. Persze azért egyedi, mert a saját életed benne van, de viszont valami konkrétan jön. Én az alkotást így élem meg. És úgy élem meg az erős művészeti alkotást – legyen az színház, legyen az bármi –, hogy igenis kell, hogy hordozzon magában valami többletet.

– Sokszor merítesz témát a természetből. A legkülönbözőbb állatok: macska, gyík, bagoly, bölény, őshalak, halak kerülnek be a festészeti világodba. Emlékszel-e, mely motívum volt az első, amely hosszabb ideig kezdett foglalkoztatni?

– Ezek a kutyák voltak, tényleg volt mögötte félelem valós kutyától is, de volt valami nagyon mély szimbolikus jelentése abban az időszakban annak a farkaslétnek. Akkor az úgy jött. Egy időben hasonló motívum volt még a bicikli. Nemcsak mint vizuális impulzus, hanem mint a biciklis állapot. A bicikli mozog, van egy ideális sebessége. A bicikli hatalmas találmány. Számomra azon a biciklis sebességen nagyon jó gondolkodni, ezt vettem észre. Más gyalog, más biciklivel, más autóval. A biciklis sebesség meg maga a biciklis lét: tulajdonképpen a részed az a jármű, szinte összenő az emberrel. Ilyeneket gondolkodtam akkor.

– És miért az állatok?

– Mindig is szerettem az állatokat. Végül is minden állatnak megvan mind az érzelmi, mind a filozofikus szimbolikája. Persze utólag, mert nem szoktam ezzel foglalkozni alkotás előtt vagy közben. Utólag olva-

som el, vagy mikor valaki ír a képeimről, és megfejtí a szimbólumokat. És olyankor tényleg megtalálom magamban, hogy miért épp az az állat. Egyik reggel ott ült a tizenhárom bagoly a fán, szinte elvesztek a ködben. Az olyan erős látomásszerű impulzus volt, hogy évekig festettem. Nem véletlen, hogy odajöttek. Direkt azért jöttek. Vannak dolgok, amik adják magukat. Utólag szoktam ezen gondolkodni, hogy mi a bagoly, vagy hogy került oda. Ha leülnék vele előre foglalkozni, akkor más lenne. Szép dolog az is, konceptuálisan hozzáállni, csak hogy én nem vagyok olyan alkat.

– Az állatok mellett az ember is megjelenik a képeiden, általában külön-külön, azonban inkább korábbi alkotásaidra jellemző ez. Jellegzetes, szétfolyó, masszaserű emberalakjaid vannak, nagyon szeretem őket, de megfoghatatlan érzéslengi körül őket. Tolnai Ottó azt írja róluk, olyanok, mintha meg lennének nyúzza. Ha az emberi figurához nyúlsz, miért teszed azt? Milyen a te embered?

– Utólag, amikor ezekre az emberi figurákra nézek, elég groteszkek. Valahogy nem a pozitív oldaluk látszik, aminek nem örülök. Sokkal boldogabb volnék, ha máshogy jönnének ki. Személy szerint jobban örülnék, ha nem ilyen embereket festettem volna, mert mintha az emberi létnek és az embernek mint olyannak a rossz, negatív dolgai bukkannának fel ezeken a képeken. De hát annak akkor az volt az ideje, ez akart kijönni, így kellett, hogy megfogalmazzam. Volt egy kiállításom Belgiumban, ott is ilyen elmosódott, absztraktabb emberi alakok voltak kiállítva. Amikor az agyagban fürdő embereket láttam, az szép volt, meg jól néztek ki. És mikor a képek megszülettek, azon nem néztek ki jól, nem a szép embert festettem meg, hanem a csúnyát. Én is csodálkoztam, hogy miért ez jött ki. Talán még izgatna is, hogy megint az emberrel foglalkozzak, nem tudom, hogy jön-e majd megint ilyen. Én nagyon szeretem a Mona Lisát, akármilyen közhelynek hangzik, én imádom azt a szépséget, és valahol arra vágyok, hogy e felé menjek. Lehet, hogy eljön majd az idő, előbb ki kell, hogy menjenek belőlem ezek a dolgok. Személy szerint kicsit jobban szeretnék a transzcendencia felé haladni, mint az anyag felé, és lehet, hogy ennek ez az útja. De ezt nem tudom befolyásolni, a képek így jönnek ki.

– Mely motívumhoz ragaszkodtál/ragaszkodsz a leghosszabb ideig? Miért?

– Az utóbbi időben a hal csak úgy jön, jön, jön. De ez nem az a konkrét hal. Voltak olyan képeim, mikor a halat a tányéron festettem meg mint áldozatot, a mindennapi táplálékunkat. Tulajdonképp az állatok feláldozzák magukat értünk, minden szinten. Ez foglalkoztat, biztos ezért jönnek ezek a dolgok. De néha olyan furcsa halak jönnek, és én is csak találgatom,

hogy ez most csendélet, halott, vagy élő hal? De a hal motívum régóta jön. Hogy honnan indult, az ég tudja. Talán akkor jelent meg először, amikor az agyagfürdőben, a Pannon-tengerfenék mélyéről az őshalak, és azután teljesen más helyre, más dimenzióba került. Saját utat jár bennem, és úgy látom, még jön egy ideig.

– Nagyon szívesen kérdeznék még a színhasználatodról. A legjellegzetesebb sagmeisteri szín a rózsaszín. Azonban a kék is egyre többször uralja a képeid.

– Ez is nagyon egyszerűen működik, elkezdek festeni, és az a szín kerül oda, amit úgy érzek, hogy a legjobban kifejezi azt, amit akarok. Próbálhatom én, de hiába. Olyan gyönyörű képeket láttam: a zöld összes árnyalata egy képen lenyűgöző. De nekem nem jött. Elkezdesz festeni, és ebben a színben van a legtöbb dolog, amit elmondhatsz. Ezzel a színnel tudsz a legjobban kommunikálni. Szerintem a szín egyfajta kommunikáció. Különben érdemes lenne ezzel behatóbban foglalkozni, hogy az embernek van saját színe. Tesztekkel kimutatható, hogy az embernek tudat alatt egy adott pillanatban melyik színre van a legnagyobb szüksége. Lehet, hogy ez nálam is így működik, hogy azt a színt használom, amire épp szükségem van. Érdekes dolog, hogy az emberben a szín hogyan működik, hogy kinek mi az a szín, amelyikből épp túl sok van benne, vagy túl kevés. Nem akarom magam ezzel befolyásolni, mert ha konceptuális művészettel foglalkoznék, akkor rendben lenne. De mivel nem, nem akarom megzavarni magamban ezt a folyamatot. Akkor már nem úgy nyúlnék hozzá, elkezdeném tudatosan használni. Úgyhogy ezt inkább másokra hagyom.

– Úgy látom a művészeted, hogy az nem korlátozódik kizárólag a képzőművészetre. Érted ez alatt azt, hogy több forrásból inspirálsz, s gondolom, ez sem kizárólagos, azonban elsődlegesen képzőművészetiileg fejezed ki magad. Talán az irodalom fűzi át leginkább a művészeted, lépten-nyomon felfedezünk irodalmi szálat, melyek a legtermészetesebb módon vannak jelen. Kezdve annál, hogy könyvtárban állítottál ki először, de Tolnai Ottóval is összefonódott a sorsod. Milyen a viszonyod az irodalommal?

– Hálát adok a sorsnak, hogy a középiskolában két olyan irodalomtanárom volt, akik olyan csatornákat nyitottak meg bennem, olyan szivacsot csináltak belőlem, aki szívta magába az irodalmat. Ők Szathmári István és Hózsa Éva. Szemerédi Virág volt a legjobb barátnőm, ő színésznő lett Budapesten, sajnos, már nem él. Most épp azon dolgozunk Hózsa Évával, hogy megjelentessük az írásait. Együtt jártam vele középiskolába. Olyan novellákat írt később, hogy pályázatokon nyert, és ezeket mindig felolvasta nekem. Fantasztikus világa volt, és együtt

kezdünk el alkotni. Ő írt, én meg rajzoltam. Terveztünk kiadni egy könyvet, amiből nem lett semmi, de maga a folyamat, ahogy mi Szabadkát jártuk, néztük a régi épületeket, meg kutattunk, azok nagyon jó élmények voltak. Ő a Magyar Tanszékre járt, és amit ő elolvasott, azt én is elolvastam. Így éltünk, hogy olvastunk, beszélgettünk róla, meg átéltük. És ha nem lett volna ez az alap, amit a tanáraitól kaptam, akkor nincs ez az egész. Megnyitottak egy világot előttem. De könyv otthon is mindig volt, mindig olvastunk, mindenki olvasott. Ez egy életmód, és szerintem fontos, hogy egy családban milyen a példa, milyen viszonyod lesz magával a könyvvel. Régen jellemző volt, hogy erős irodalmi művek képeket indítottak el bennem, azt gondoltam, hogy majd onnan inspirálódom. De én soha nem illusztráltam. Ha valamit elindított, az élte az életét, de a Koncz

István-kötettel történt meg először, hogy elolvastam a verseket, és jöttek az impulzusok. Többször beleváltam már ilyenbe, és nem sikerült. Tolnai is felkért, hogy illusztráljam az egyik kötetét, és nem ment. Viszont lehet, hogy épp ez az absztrakt világ indította meg bennem, hogy szabadabb legyek. Mert lehet, hogy pont az gátol, ha túl képiesen írják meg a szöveget. Ez most szerencsés véletlen volt, hogy úgy éreztem, ez működik.

– Milyen volt Koncz István kanizsai költő erősen fogalmi versvilágát képileg megragadni a Csend és lázadás illusztrációiban?

– Nagyon gyors folyamat volt, gyors technikát választottam. Pont azért, hogy minél közvetlenebb legyen, minél gyorsabban kifejezzem azt, amit gondolok, hogy ne menjek át egy erőltetett illusztrációba. Nekem az illusztrálás egy külön hozzáállás, de

én nem vagyok olyan típus. Ennél a kötetnél mindig volt valamilyen impulzus, amiből el tudtam indulni. Gyors folyamat volt, azt gondoltam, hogy majd hónapokig foglalkozom vele, de hosszabb volt a felkészülés. Embereket kérdeztem a személyéről. Fontos volt, hogy olyanokat kérdezzek, akik személyesen ismerték, hogy legyen valami, ami összeköt vele. Hogy mit szeretett, milyen ember volt, ez mind benne van az egészben. Általában azoknak, akik illusztrálnak, van egy saját világuk, felismerhető, hogy az illusztrátor mindig egy bizonyos módon fejezi ki magát. Szerintem ez hiányzott nekem akkor még Tolnainál, nem a saját világomon keresztül álltam hozzá, hanem az ő világából akartam építeni. Rossz volt a hozzáállásom. De volt olyan, például Bicskei Gabriella Puha kert című könyvének, hogy utólag válogattuk össze régi képeimből az illusztrációs anyagot, és átfedések voltak a szöveggel. Ezt a folyamatot jobban szeretem, mert nincs benne semmilyen terhelő dolog. Viszont nagyon örülök, hogy sikerült egy konkrét illusztrációt is megcsinálnom.

– Tolnaival hogy jött létre az ismeretség?

– Ő keresett, talán még az első kiállítás után a könyvtárban. Ő örökké a képzőművészet irányába figyelt, mindig támogatta a fiatalokat. Elindít benne valamit a képed, és ezt görgeti, és te is része leszel a világának. Nekem ez nagyon jólesett abban az időben. Rengeteget tanultam az esszéiből, onnan ismertem meg sok festőt, ahogy ő leírta őket. És érdekes, hogy pont azért áll hozzám közel, mert az író szemével ír, nem pedig képzőművészeti a megközelítése.

– Az irodalmon kívül mely művészeti ágak vannak még hatással rád? Tolnai Ottón kívül mely művészekkel vagy még szorosabb baráti-művészeti-gondolati kapcsolatban? Nagy József művészete/színháza és a festményeid között van valamiféle átjárás, dialógus?

– Nagy József és Urbán András színháza nagyon meghatározó volt számomra, az akkori fiúm játszott András darabjaiban, ezért ott ültem a próbákon, ott

éltem benne a folyamatban. Érdekelt a színház, próbálkoztam a díszlettel, kosztümmel is, de valahogy nem szippantott be. Viszont a színház világa mint illúzió, és a kifejezés mód, az a fajta világformáló erő, lehet, hogy átjött a képekbe. Amikor fejeztem a köztisztviselőt, akkor működött Szabadkán Ljubiša Ristić színháza, jó dolgokat láttunk, itt volt a világ, jöttek a nagyok, az világszínvonalú volt. Akkor igen erős színházi közeg létezett itt, igazi nagyvilági színházi központ volt Szabadka néhány évig. Hál' istennek, ebben is szerencsém volt benne lenni, mert kialakult egy igényesség, egy mércé. Utána a többi már lepörög, ami nem üti meg azt a mércét. A Bitefre is jártam. Nem volt pénzem, de fogtam magam, és elmentem Belgrádba vagy Budapestre, nem érdekelt, hogy nem tudtunk mit enni a háborús idők után. Nem csak én végeztem így. Fontos volt, hogy ott legyen az a harminc-ötven fős társaság. Ugyanazokkal az emberekkel találkoztam mindenhol, Belgrádban, Budapesten, Szegeden, bárhol. Mozogtunk. Meg kell tenni fiatalon ezeket az áldozatokat, mert különben kimaradsz a jó dolgokból.

– Egész Vajdaság megdöbbenésére és szomorúságára elhunyt az egyik legnagyobb művészünk, Benes József, akivel szintén szoros szakmai és baráti kapcsolatban voltál.

– Benest is Tolnain keresztül ismertem meg. Ottó ajánlott be 1999-ben – a háború idején – a veránkai művésztelepre, amit Benes vezetett. Nem tudom, hogy mit mondhatott rólam, de Benes meg Margit olyan atyáskodva vártak, hihetetlenül szép élmény az egész. Én előtte ismertem a korábbi képeit, de személyesen nem ismertük egymást. Akkor kerültem először ilyen közeli kapcsolatba igazi nagy képzőművésszel. Petrik bácsit is ismertem, de Benes alkotói ereje, maga a lény nagyon meghatározó volt, és óriási impulzust adott egy nehéz időszakomban, mikor krízisben voltam. Mikor ott van melletted egy mester, egy tanár, a nagy. S elég, hogy csak ott legyél az aurájában, mellette, s rögtön sikerülnek a képeid. Nem mindenkivel van ez így.